

Dôvodová správa

A. Všeobecná časť

Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „návrh zákona“) predkladá poslanec Národnej rady Slovenskej republiky Tomáš Valášek. Návrh zákona je vypracovaný na základe ústavných garancií vyplývajúcich z novelizovaného čl. 39 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení ústavného zákona č. 422/2020 Z. z. (ďalej len „Ústava SR“), záväzkov vlády Slovenskej republiky (ďalej len „vláda SR“) v oblasti sociálneho poistenia vyplývajúcich z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2021-2024 (ďalej len „programové vyhlásenie“), Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, zo špecifických odporúčaní Rady EÚ pre Slovenskú republiku a z potreby riešenia nízkych dôchodkov špecifickej skupiny poistencov - žien.

Hlavným účelom návrhu zákona je upraviť v zákone č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnom poistení“), ktorý je vykonávacím zákonom ústavných práv v čl. 39 Ústavy SR, podrobnosti o ústavných právach v čl. 39 ods. 4 Ústavy SR, ktoré nadobudnú účinnosť od 1. januára 2023.

Ústava SR garantuje, že nemožnosť vykonávať zárobkovú činnosť z dôvodu dlhodobej starostlivosti o dieťa počas zákonom stanovenej doby po jeho narodení nesmie mať negatívny vplyv na primerané hmotné zabezpečenie v starobe.

V súvislosti s neriešením tejto problematiky v návrhu novely zákona o sociálnom poistení z dielne Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktorá bola predložená do medzirezortného pripomienkového konania v júni 2021 a v októbri bola predložená na rokovanie Vlády SR, sa návrh snaží vyriešiť ústavne garantované právo na nediskriminačné správanie voči osobám vychovávajúcim deti a vykonávajúcim starostlivosť o dieťa.

V nadväznosti na uvedené špecifické odporúčanie Rady EÚ pre Slovenskú republiku a v súvislosti so zvýšením spravodlivosti, solidarity a osobnej iniciatívy osôb zúčastnených na dôchodkovom systéme sa navrhuje mechanizmus zdieľania dôchodkových práv pre osoby, ktoré sa spoločne starajú o výchovu a realizujú starostlivosť o nezaopatrované dieťa. Počas obdobia starostlivosti o nezaopatrované dieťa majú mať osoby spoločne sa starajúce o dieťa možnosť uzatvoriť dohodu o zdieľaných dôchodkových právach. Dohoda umožní na slobodnej a individuálnej voľbe dvoch fyzických osôb počas zákonom stanovenej doby zdieľať obdobie dôchodkového poistenia a zároveň osobný mzdový bod oboch osôb tak, aby počas tohto obdobia získané individuálne dôchodkové nároky boli posudzované spoločne a prerozdelené rovnakou mierou medzi obe osoby.

V oblasti dôchodkového poistenia sa navrhuje zavedenie osobitného registra dohôd o zdieľaných dôchodkových právach, ktoré bude viesť Sociálna poisťovňa, pričom registrácia dohôd z procesného hľadiska by bola obdobná procesu registrácie zmlúv o starobnom dôchodkovom sporení. Sociálna poisťovňa by tak mala presný prehľad o zdieľaných dôchodkových právach. Zároveň vychádzajúc z existujúceho systému evidencie nárokov na individuálnom účte poistenca by registrácia dohôd a prerozdelenie získaného obdobia dôchodkového poistenia a osobného mzdového bodu za príslušný rok nespôsobovala aplikačné ani technologické problémy pre Sociálnu poisťovňu. Zároveň existencia elektronického prístupu k individuálnemu účtu poistenca by umožňoval efektívnu kontrolu zo strany poistencov.

Zavedenie mechanizmu dobrovoľného zdieľania dôchodkových práv má pozitívne vplyvy na rozpočet verejnej správy, keďže nižšie príjmovým poistencom a poistenkyniam umožňuje získať dodatočné navýšenie dôchodkových nárokov prostredníctvom zníženia dôchodkových nárokov partnera, ktorí spoločne počas obdobia starostlivosti o nezaopatrené dieťa zdieľali dôchodkové nároky. Nízkopríjmoví poistenci, najmä matky zostávajúce na materskej a rodičovskej dovolenke a následne častejšie zostávajúce s nezaopatreným dieťaťom na OČR, získavajú počas pracovnej kariéry nižšie príjmy, a teda tvoria nižšie dôchodkové nároky. Následne pri výpočte starobného dôchodku sa im zvyšuje starobný dôchodok cez prvok solidarity v podobe úpravy priemerného osobného mzdového bodu. Táto solidarita v oblasti úpravy POMB vlastne znamená, že sa navyšujú výdavky Sociálnej poisťovne vo fonde starobného dôchodkového poistenia a ostatní poistenci sa musia skladať na vyššie dôchodkové nároky danej osoby, ako v skutočnosti táto osoba počas pracovnej kariéry získala z pracovného príjmu. Práve dobrovoľným zdieľaním dôchodkových práv s inou fyzickou osobou na báze dohody sa presunie časť dôchodkových nárokov z vyššie príjmovej osoby na nižšie príjmovú, čo má za následok menšiu potrebu navyšovania dôchodkových dávok cez mechanizmus solidarity a šetria sa tak verejné zdroje.

Návrh má zároveň jednoznačne pozitívne vplyvy na manželstvo, rodičovstvo a rodinu práve dobrovoľným zdieľaním dôchodkových práv dvoch osôb spoločne sa starajúcich o nezaopatrené dieťa.

Druhým mechanizmom upraveným v návrhu novely zákona o sociálnom poistení je zabezpečenie výkonu ústavne garantovaného práva na neznižovanie dôchodkových nárokov počas obdobia starostlivosti o dieťa. Práve úpravou vymeriavacieho základu osoby, ktorá sa stáva poistencom štátu počas obdobia poberania dávky materskej a rodičovského príspevku, sa rieši diskriminácia žien – matiek. Navrhuje sa, aby vymeriavací základ pre platenie príspevkov na dôchodkové poistenie a následne na príspevok na starobné dôchodkové sporenie, ak je osoba zúčastnená na systéme starobného dôchodkového sporenia, počas poberania dávky materskej a počas obdobia poberania rodičovského príspevku a ktorá sa riadne stará o dieťa, mala vymeriavací základ zhodný s vymeriavacím základom, z ktorého jej bola vypočítaná dávka materskej, minimálne však na súčasne platnej úrovni vo výške 60% všeobecného vymeriavacieho základu pred dvoch rokov. Návrh počítá s tým, že ak žene nevznikol nárok na materské, uplatní sa jej nárok na minimálnu úroveň vymeriavacieho základu - 60% všeobecného vymeriavacieho základu pred dvoch rokov.

Návrh má neutrálny až negatívny vplyv na rozpočet verejnej správy, pozitívny vplyv na občanov a občianky, jednoznačne pozitívne vplyvy na manželstvo, rodičovstvo a rodinu tým, že počas obdobia starostlivosti o dieťa sa dôchodkové nároky rodiča (zväčša ženy – matky) tvoria z príjmu, ktorý mala pred odchodom na materskú. Návrh tak podporuje reťazové pôrody, kde žena/matka má motiváciu mať za sebou dve deti, keďže neprichádza o dôchodkové nároky v dôsledku návratu na trh práce s nižšie platenou prácou alebo na kratší úväzok. Návrh tak zabezpečuje, aby obdobie starostlivosti o dieťa nemalo negatívny efekt na dôchodkové nároky osoby riadne sa starajúcej o dieťa a zároveň znižuje náklady obetovaných príležitostí pre vyššie príjmové osoby, ktoré by stratili v dôsledku dlhšieho výpadku z trhu práce dôchodkové nároky.

Návrh zákona je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, inými zákonmi a všeobecne záväznými právnymi predpismi, ako aj s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná.

B. Osobitná časť

K bodu 1 [§ 60 ods. 11]

Navrhuje sa zaviesť dobrovoľný systém zdieľania dôchodkových práv pre dve osoby spoločne sa starajúce o nezaopatrené dieťa. Realizácia zdieľania dôchodkových práv sa vykonáva na úrovni spoločného posúdenia obdobia dôchodkového poistenia a získania osobného mzdového bodu na úrovni priemeru osôb, ktoré dobrovoľne uzavreli dohodu o zdieľaní dôchodkových práv.

K bodu 2 [§ 64a a § 64b]

Navrhuje sa definovať zákonné požiadavky na dohodu o zdieľaní dôchodkových práv a spôsob podania žiadosti o registráciu dohody o zdieľaní dôchodkových práv.

Navrhuje sa, aby žiadosť o registráciu dohody predkladali účastníci dohody Sociálnej poisťovni, ktorá vedie register dohôd o zdieľaní dôchodkových práv.

Navrhuje sa okruh skutočností, ktoré môžu spôsobiť zánik dohody o zdieľaní dôchodkových práv a zároveň právne účinky zániku dohody.

Navrhuje sa, aby právne účinky dohody o zdieľaní dôchodkových práv nastali až po registrácii dohody v registri dohôd, ktorý má viesť Sociálna poisťovňa. Ustanovenia precizujú postup registrácie žiadosti dohody, lehoty na registráciu dohody a zdôvodnenie odmietnutia registrácie dohody zo strany Sociálnej poisťovne.

K bodu 3 [§ 138 ods. 13]

Navrhuje sa, aby mesačný vymeriavací základ, z ktorého štát platí poistné na dôchodkové poistenie za fyzickú osobu uvedenú v § 15 ods. 1 písm. a) a b) v období, v ktorom sa jej poskytuje materské, a za fyzickú osobu uvedenú v § 15 ods. 1 písm. c) a d), bol na úrovni súčiny čísla 30,4167 a denného vymeriavacieho základu podľa § 55 alebo § 57 tejto osoby zisteného pri vzniku nároku na materské. Stanovuje sa aj minimálna hodnota, ktorá je 60 % jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu, ktorý platil v kalendárnom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, za ktorý platí poistné na dôchodkové poistenie, ktorá sa uplatní tak v prípade, keby bola suma na základe výpočtu podľa prvej vety nižšia ako táto suma, ako aj v prípade, ak dotknutej osobe nevznikol nárok na materské a tým pádom nie je možný výpočet podľa prvej vety použiť.

Zároveň sa navrhuje, aby mesačný vymeriavací základ, z ktorého štát platí poistné do rezervného fondu solidarity za fyzickú osobu uvedenú v § 15 ods. 1 písm. a) a b) v období, v ktorom sa jej poskytuje materské, a za fyzickú osobu uvedenú v § 15 ods. 1 písm. c) a d), zostal na úrovni 60 % jednej dvanástiny všeobecného vymeriavacieho základu, ktorý platil v kalendárnom roku, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, za ktorý platí poistné do rezervného fondu solidarity.

K bodu 4 [§ 226, ods. 1, písm. r)]

Navrhuje sa, aby Sociálna poisťovňa mala povinnosť viesť register dohôd o zdieľaní dôchodkových práv.

K Čl. II

S ohľadom na predpokladaný priebeh legislatívneho procesu sa navrhuje nadobudnutie účinnosti od 1. marca 2022.

